

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIIY-AMALIY JURNALI

2026-yil 1-son

VOLUME 6 / ISSUE 1 / 2026

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.6.1.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva,
Y. Mahmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 24-fevralda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 18,1
Adadi: 100. Buyurtma: № 32.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tadqiqotlar oliy maktabi direktori, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS‘UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti sho‘basi mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A‘ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo‘shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSh)

M. Vishovaty – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

A. Xoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta‘lim bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma‘muriy va moliya huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho‘basi dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo‘ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo‘ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq sho‘basi dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasida dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So‘fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquq, jamiyat va madaniyat sho‘basi dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
Э. Шарипов,
К. Абдувалиева,
Й. Махмудов,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
24.02.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 18,1. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 32.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, директор Высшей школы правовых исследований Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий сектором узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хашимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсупов – заведующий сектором административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий кафедрой трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – доцент сектора конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и.о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

М. Курбанов – и.о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и.о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент сектора права, общества и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvalieva,
Y. Makhmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.02.2026.

Paper size: A4. Cond.p.f: 18,1.

Units: 100. Order: № 32.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Director of the Graduate School of Legal Research of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovaty – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khashimhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufieva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of Law, Society and Culture of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **ESHTURDIYEVA FARANGIZ BAXODIR QIZI**

Huquqiy bo'shliq fenomeni va uni bartaraf etish: O'zbekiston fuqarolik qonunchiligi misolida

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

21 **NOSIROV SHERZOD SHERMATOVICH**

Transchegaraviy to'lovga qobiliyatsizlik huquqi: nazariy yondashuvlar va zamonaviy muammolar

28 **ABDULLAYEV KOMILJON ISTATILLO O'G'LI**

Bulutli texnologiyalarni huquqiy tartibga solish muammolari va istiqbollari

36 **AVLIYOQULOV BEKMIRZA BEKTEMIROVICH**

Transchegaraviy zarar yetkazish oqibatida vujudga kelgan nizolarni hal qilishda xalqaro xususiy huquqning o'rni

44 **MAMADIYEV ABROR ABDURAXMON O'G'LI**

O'zbekistonda intellektual mulk huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish yo'llari: kompensatsiyaviy mexanizmlar

53 **RAHMATOV AZIZBEK ISKANDAR O'G'LI**

Mezonin kapitalning tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishdagi o'rni va uning huquqiy tartibga solinishi

61 **SAIDOVA NIGORAXON AKMAL QIZI**

Onlayn marketpleys operatorlarining huquqiy maqomi

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

74 **ISANOV XOLMUROD RUZIYEVICH**

Qishloq xo'jaligi sohasini huquqiy tartibga solishni takomillashtirish muammolari

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

83 **BAZARBAEVA SHAXLO RAXIMOVNA, SOBITOVA UMIDAXON MUROD QIZI**

Fuqarolar huquqlarini ta'minlashda huquqni muhofaza qiluvchi organlar va sud tizimining o'zaro hamkorligi

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

94 **ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF O'G'LI**

Sun'iy intellektdan foydalangan holda sodir etilgan jinoyatlar uchun javobgarlik: xalqaro-huquqiy yondashuv

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQI VA
SUD EKSPERTIZASI

102 **BAZAROVA DILDORA BAXADIROVNA**

Jinoyat protsessida ichki ishonchga ko'ra dalillarni baholashning nazariy muammolari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

125 **KOLENKO YEVGENIY VYACHESLAVOVICH, AHMADOV ALIMARDON AXMADOVICH**

Kriptoaktivlar soyadagi iqtisodiyotda: jinoiy faoliyatda foydalanilgan aktivlarni qaytarishning huquqiy tahlili

137 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**

Korrupsiyaning sabablari va demokratik yechimlar

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

145 **MO'MINOV ASILBEK HUSNIDDIN O'G'LI**

Raqamli muhitda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi qonunchilik: xorijiy tajriba va milliy istiqbollar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 ЭШТУРДИЕВА ФАРАНГИЗ БАХОДИР КИЗИ

Феномен правового пробела и его устранение: на примере гражданского законодательства Узбекистана

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

21 НОСИРОВ ШЕРЗОД ШЕРМАТОВИЧ

Трансграничное право несостоятельности: теоретические подходы и современные проблемы

28 АБДУЛЛАЕВ КОМИЛЖОН ИСТАТИЛЛО УГЛИ

Проблемы и перспективы правового регулирования облачных технологий

36 АВЛИЁКУЛОВ БЕКМИРЗА БЕКТЕМИРОВИЧ

Роль международного частного права в разрешении споров, возникающих в результате причинения трансграничного ущерба

44 МАМАДИЕВ АБРОР АБДУРАХМОН УГЛИ

Пути совершенствования системы защиты прав интеллектуальной собственности в Узбекистане: компенсационные механизмы

53 РАХМАТОВ АЗИЗБЕК ИСКАНДАР УГЛИ

Роль мезонинного капитала в финансировании предпринимательской деятельности и его правовое регулирование

61 САИДОВА НИГОРАХОН АКМАЛ КИЗИ

Правовой статус операторов онлайн-маркетплейсов

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

74 ИСАНОВ ХОЛМУРОД РУЗИЕВИЧ

Проблемы совершенствования правового регулирования сельскохозяйственной сферы

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

83 БАЗАРБАЕВА ШАХЛО РАХИМОВНА, СОБИТОВА УМИДАХОН МУРОД КИЗИ

Взаимодействие правоохранительных органов и судебной системы при обеспечении прав граждан

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

94 АББОСОВ МИРСУЛТОН МИРШАРОФ УГЛИ

Ответственность за преступления, совершённые с использованием искусственного интеллекта: международно-правовой подход

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

102 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Теоретические проблемы оценки доказательств по внутреннему убеждению в уголовном процессе

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

125 КОЛЕНКО ЕВГЕНИЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ, АХМАДОВ АЛИМАРДОН АХМАДОВИЧ

Криптоактивы в теневой экономике: правовой анализ возврата активов, используемых в преступной деятельности

137 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Причины коррупции и демократические решения

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

145 МУМИНОВ АСИЛБЕК ХУСНИДДИН УГЛИ

Законодательство в сфере защиты персональных данных в цифровой среде: зарубежный опыт и национальные перспективы

CONTENTS

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

11 ESHTURDIEVA FARANGIZ BAKHODIR KIZI

The phenomenon of legal gaps and their elimination: on the example of Uzbekistan's civil legislation

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

21 NOSIROV SHERZOD SHERMATOVICH

Cross-border insolvency law: theoretical approaches and contemporary challenges

28 ABDULLAEV KOMILJON ISTATILLO UGLI

Problems and prospects of legal regulation of cloud technologies

36 AVLIYOQULOV BEKMIRZA BEKTEMIROVICH

The role of private international law in resolving disputes arising from transboundary damage

44 MAMADIEV ABROR ABDURAKHMON UGLI

Ways to improve the system of protection of intellectual property rights in Uzbekistan: compensatory mechanisms

53 RAHMATOV AZIZBEK ISKANDAR UGLI

The role of mezzanine capital in financing entrepreneurial activity and its legal regulation

61 SAIDOVA NIGORAXON AKMAL KIZI

Legal status of online marketplace operators

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

74 ISANOV KHOLMUROD RUZIEVICH

Problems of improving the legal regulation of the agricultural sector

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

83 BAZARBAEVA SHAKHLO RAKHIMOVNA, SOBITOVA UMIDAKHON MUROD KIZI

Interaction between law enforcement agencies and the judicial system in ensuring the rights of citizens

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

94 ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF UGLI

Liability for crimes committed using artificial intelligence: an international legal approach

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

102 BAZAROVA DILDORA BAKHADIROVNA

Theoretical problems of evidence evaluation based on inner conviction in criminal procedure

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

- 125 **KOLENKO YEVGENIY VYACHESLAVOVICH, AHMADOV ALIMARDON AHMADOVICH,**
Crypto-assets in the shadow economy: a legal analysis of the asset recovery used in criminal activities
- 137 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI**
Causes of corruption and democratic solutions
-

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

- 145 **MUMINOV ASILBEK KHUSNIDDIN UGLI**
Legislation in the field of personal data protection in the digital environment:
foreign experience and national perspectives

Kelib tushgan / Получено / Received: 13.12.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 10.02.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.02.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.1./IKBW8717>
UDC: 347:338.43(045)(575.1)

QISHLOQ XO'JALIGI SOHASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI

Isanov Xolmurod Ruziyevich,
Toshkent davlat agrar universiteti
Huquqshunoslik kafedrasida dotsenti,
yuridik fanlar doktori
ORCID: 0009-0003-2313-4730
e-mail: isanov59x@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi sohasini huquqiy tartibga solish bilan bog'liq muammolar ilmiy tahlil qilingan. Xususan, qishloq xo'jaligi sohasining asosiy subyektlari hisoblangan fermer xo'jaliklari va klasterlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlar tizimi, ushbu subyektlarning huquq va majburiyatlari, ularning huquqiy maqomi va javobgarligi to'g'risida huquqshunos olimlar bildirgan ilmiy-nazariy qarashlar, shuningdek, qishloq xo'jaligi sohasiga oid Yevropa Ittifoqi va milliy qonunchilik normalari tahlil qilingan. Milliy huquq doktrinasida fermer xo'jaliklari va klasterlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarning huquqiy tabiati har tomonlama tadqiq etilmagani, ushbu subyektlar faoliyatiga davlat organlarining noqonuniy aralashishlari mavjudligi, klasterlar huquqiy maqomiga nisbatan yagona yondashuvning shakllanmagani, fermer xo'jaliklari huquqiy himoyasini kuchaytirish, xususan, ularning mol-mulki daxlsizligini kafolatlashga qaratilgan samarali huquqiy mexanizmlarni yaratish lozimligi to'g'risida fikrlar bildirilgan. Klasterlar faoliyatining huquqiy asoslarini takomillashtirishga qaratilgan "Klasterlar va klaster faoliyati to'g'risida"gi qonunni qabul qilish, shuningdek, ushbu qonunda klaster tushunchasi, uning faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish tartib-taomillari, huquqiy maqomi, huquq va majburiyatlari, shuningdek, klaster ta'asischilari tarkibini belgilash va ular o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish bo'yicha xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, qishloq xo'jaligi subyekti, klaster, fermer xo'jaligi, tadbirkorlik subyektlari, davlat organlari, huquqiy maqom, huquqiy tartibga solish

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ СФЕРЫ

Исанов Холмурод Рузиевич,
доктор юридических наук, доцент кафедры «Правоведение»
Ташкентского государственного аграрного университета

Аннотация. В статье проведён научный анализ проблем, связанных с правовым регулированием сферы сельского хозяйства. В частности, исследуется система правовых отношений между фермерскими хозяйствами и кластерами как основными субъектами аграрной сферы, их права и обязанности, правовой статус и ответственность, а также научно-теоретические взгляды учёных-юристов по данным вопросам. Наряду с этим анализируются нормы национального законодательства и законодательства Европейского

союза, регулирующие сферу сельского хозяйства. Отмечается, что в национальной правовой доктрине недостаточно комплексно исследована правовая природа отношений, возникающих между фермерскими хозяйствами и кластерами, сохраняются случаи незаконного вмешательства государственных органов в деятельность указанных субъектов, отсутствует единый подход к определению правового статуса кластеров. Обосновывается необходимость усиления правовой защиты фермерских хозяйств, в частности создания эффективных правовых механизмов, направленных на гарантирование неприкосновенности их имущества. Сформулированы выводы о целесообразности принятия закона «О кластерах и кластерной деятельности», направленного на совершенствование правовых основ функционирования кластеров, а также о необходимости закрепления в нём понятия кластера, порядка организации и осуществления его деятельности, правового статуса, прав и обязанностей, состава учредителей кластеров и регулирования отношений между ними.

Ключевые слова: сельское хозяйство, субъект сельского хозяйства, кластер, фермерское хозяйство, субъекты предпринимательства, государственные органы, правовой статус, правовое регулирование

PROBLEMS OF IMPROVING THE LEGAL REGULATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Isanov Kholmurod Ruzievich,

Associate Professor of the Department of Law,
Tashkent State Agrarian University,
Doctor of Science in Law

Abstract. In this article, problems related to the legal regulation of the agricultural sector are scientifically analyzed. In particular, the system of legal relations between farms and clusters, which are the main subjects of the agricultural sector, the rights and obligations of these subjects, the scientific and theoretical views expressed by legal scholars on their legal status and responsibility, and the norms of the European Union and national legislation in the field of agriculture were analyzed. In the doctrine of national law, opinions are expressed about the lack of a comprehensive study of the legal nature of relations arising between farms and clusters, the presence of illegal interference of state bodies in the activities of these entities, the lack of a unified approach to the legal status of clusters, and the need to create effective legal mechanisms aimed at strengthening the legal protection of farms, in particular, guaranteeing the inviolability of their property. Conclusions have been developed on the adoption of the Law "On Clusters and Cluster Activities," aimed at improving the legal framework for the activities of clusters, as well as the definition of the concept of a cluster in this law, the procedures for organizing and carrying out its activities, its legal status, rights, and obligations, as well as the composition of the founders of the cluster and the regulation of relations between them.

Keywords: agriculture, agricultural entity, cluster, farm, business entities, state bodies, legal status, legal regulation

Kirish

Qishloq xo'jaligi sohasi iqtisodiyotni rivojlantirishda asosiy tarmoqlardan biri bo'lib, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash va aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkilotiga (Food and Agriculture Organization) ko'ra, qishloq xo'jaligi subyekti

hisoblangan fermer xo'jaliklari, xususan, oilaviy fermerlar, ochlikni yo'qotishda haqiqiy muvaffaqiyatga erishmoqchi bo'lsa, qishloq xo'jaligi oziq-ovqat tizimlarini o'zgartirishga qaratilgan sa'y-harakatlar markazida bo'lishi lozim. Zero, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda oilaviy dehqonchilik qishloq xo'jaligi faoliyatining asosiy shakli sifatida qiymat jihatidan jahon oziq-ovqat mahsulot-

larining 80 foizini ishlab chiqarmoqda (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2019). Dunyo aholisi har soniyada 3 kishiga ko'payib borayotgani va 2050-yilga borib, Yer yuzida 10 milliardga yaqin aholi yashashini hisobga olganda, uni xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash bevosita qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirishga bog'liq (Bayer, n.d.).

O'zbekistonning iqtisodiy salohiyati ham ko'p jihatdan qishloq xo'jaligi sohasining rivojlanganlik va samaradorlik darajasiga bog'liq bo'lib, uning mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rni oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, paxtachilik, chorvachilik va bog'dorchilik kabi tarmoqlarni rivojlantirish asosida sanoatning xomashyoga bo'lgan talablarini qondirish orqali iqtisodiyotni barqarorlashtirishga qo'shadigan hissasi bilan belgilanadi. Shu sababli keyingi yillarda mamlakatimiz qishloq xo'jaligi sohasida bir qator islohotlar amalga oshirilmogda va bu islohotlarning asosiy maqsadi qishloq xo'jaligi sohasida haqiqiy mulkdorlar sinfini shakllantirish, erkin bozor munosabatlariga asoslangan zamonaviy ishlab chiqarishni amalga oshirish va uning samarali faoliyat yuritishini ta'minlashga qaratilmogda.

Ta'kidlash kerakki, O'zbekistonning agrar siyosati aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq xo'jaligining umummilliy daromad yaratishdagi hissasini oshirish, atrof-muhitni muhofaza qilish bilan bog'liq muammolarni hal qilish birga mamlakat aholisining yildan yilga ko'payib, oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojning ortib borayotgani qishloq xo'jaligi sohasida bir qator huquqiy islohotlarni ham amalga oshirish zaruratini yuzaga keltirmogda. Zero, qishloq xo'jaligi sohasini huquqiy tartibga solishning samarali mexanizmlarini yaratish orqali mahsulotlarni yetishtirish, ularni qayta ishlash va sotish bo'yicha subyektlar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy asoslarini mustahkamlashga erishish mumkin. Bu esa ushbu sohaga xorijiy investitsiyalarni yanada kengroq jalb qilish,

yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, yerlar unumdorligi va hosildorligini oshirish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Keyingi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan qishloq xo'jaligi sohasi, xususan, fermer xo'jaliklarining rivojlantirish darajasiga bog'liq bo'lib, mamlakatimizda umumiy qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning 29,8 foizi qishloq xo'jaligi sohasining asosiy subyektiga aylangan fermer xo'jaliklari hissasiga to'g'ri kelmogda (Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan, 2023). Fermer xo'jaliklari qishloq xo'jaligi sohasining faol subyektlari sifatida mamlakat oziq-ovqat fondini shakllantirish, oziq-ovqat mustaqilligini ta'minlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sanoati uchun xomashyo yetkazib berish, shuningdek, aholini ish joylari bilan ta'minlash funksiyalarini bajarmogda. Mamlakatimiz iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish maqsadlarida 2030-yilgacha bo'lgan davr mobaynida oziq-ovqat sanoati mahsulotlarini ishlab chiqarishni 6 milliard dollardan 12 milliard dollarga, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash hajmini 8 foizdan 25 foizga, umumiy eksport hajmida qayta ishlangan mahsulotlar ulushini 494 million dollar (31%)dan 1 milliard dollar (40%)ga yetkazish nazarda tutilgan (Jumayev, 2023). Biroq qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirishga to'siq bo'layotgan xavf-xatarlar mavjud bo'lib, bular mazkur sohani rivojlantirishdagi nomutanosibliklar, suv resurslarining tanqisligi, qo'shimcha qiymat yaratishning samarasiz zanjirlari, logistika tizimidagi uzilishlar hamda fermer xo'jaliklari faoliyatiga davlat organlari va klasterlarning noqonuniy aralashish holatlarida namoyon bo'lmogda. Bunday holatlar fermer xo'jaliklarining huquqiy himoyasini yanada kuchaytirish, xususan, ularning mulki daxlsizligini kafolatlashga qaratilgan samarali huquqiy mexanizmlarni yaratishga qaratilgan ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish zarurati borligini ko'rsatmogda.

Asosiy qism

Qishloq xo'jaligi sohasida erkin bozor munosabatlarini rivojlantirish, fermer xo'jaliklarining iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish hamda ularni zarur moddiy-texnika resurslari bilan ta'minlashga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-dekabrda PF-205-son "Qishloq xo'jaligida erkin bozor munosabatlarini yanada rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni qabul qilingan bo'lib, ushbu huquqiy hujjat qishloq xo'jalik sohasida klasterlar va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni bozor tamoyillari asosida takomillashtirish maqsadlarini nazarda tutgan (President of the Republic of Uzbekistan, 2023). Shuni alohida ta'kidlash kerakki, mamlakatimiz milliy huquq doktrinasida fermer xo'jaliklari va klasterlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari va huquqiy tabiati tadqiq etilmagan, shu bilan birga, klasterlar huquqiy maqomiga nisbatan yagona qarashlar va yondashuvlar shakllanmagan. Mamlakatimizning yaqin kelajakda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishi ko'p jihatdan qishloq xo'jaligi sohasini huquqiy tartibga solish mexanizmlarining samaradorligiga bog'liq bo'lib, O'zbekistonning 2025-yil 4-iyulda BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti Kengashining 2028–2029-yillarga mo'ljallangan a'zoligiga saylanganligi mamlakatimiz uchun global qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat siyosatini shakllantirish, shuningdek, ilmiy asoslangan me'yoriy-huquqiy hujjatlar va standartlarni ishlab chiqishda keng imkoniyatlar yaratadi (Gazeta.uz, 2025). Shulardan kelib chiqib, qishloq xo'jaligi sohasini samarali huquqiy tartibga solishni takomillashtirish bilan bog'liq muammolar, jumladan, fermer xo'jaliklari tomonidan yetishtirilgan mahsulotlarni qayta ishlash asosida tayyor mahsulot ishlab chiqarish orqali barcha talablarga javob beradigan iqtisodiy, tashkiliy-huquqiy mexanizmlardan biri

sifatida klasterlik modelining joriy etilishi masalalarini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq qilish maqsad qilindi. Xususan, klasterlik modelining mazmun-mohiyati, vujudga kelishi va rivojlanishiga oid xorijiy davlatlar tajribasiga e'tibor qaratilib, bunda Yevropa Ittifoqi qoidalaridan mantiqan kelib chiqib, klaster va fermer xo'jaligi o'rtasida tuziladigan shartnomalar uchun namunaviy shartlarni joriy etish, shuningdek, ishlab chiqarilgan tayyor mahsulotlar eksportida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan to'siqlarni kamaytirishga qaratilgan O'zbekistonda klasterlar kuzatuv tartib-qoidalarini joriy qilishga oid masalalar tahlil qilindi. Fermer xo'jaliklari va klasterlar o'rtasida yuzaga keladigan huquqiy munosabatlar tizimi, ushbu subyektlarning huquqiy maqomi va javobgarligiga oid ilmiy-nazariy qarashlar, xususan, R. Vignola, S. Harvey, M. Porter, Y. Samostrokova, N. Larionova, D. Krupskiy, O. Oqyulov, S. Xolbayev kabi huquqshunos olimlarning asarlari, shuningdek, qishloq xo'jaligi sohasiga oid Yevropa Ittifoqi va milliy qonunchilik normalaridan foydalanildi, qiyosiy-huquqiy, mantiqiy-yuridik tahlil, sintez va umumlashtirish metodlari qo'llandi.

O'zbekiston Respublikasining "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi Qonuniga ko'ra, fermer xo'jaligi ijaraga berilgan yer uchastkasidan foydalangan holda qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtirish hamda qonunchilikda taqiqlanmagan faoliyat turlari bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlik subyekti bo'lib, u ko'p tarmoqli fermer xo'jaligi sifatida qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtirish bilan birga qishloq xo'jaligi mahsulotini qayta ishlash, saqlash va realizatsiya qilish, sanoat ishlab chiqarishi, ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish va qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullanishi mumkin (Republic of Uzbekistan, 2004). Fermer xo'jaligi ajratilgan yer uchastkasida o'z ustavida nazarda tutilgan ixtisoslashuvga va ijaraga olish shartnomasiga muvofiq, o'zining ishlab chiqarish faoliyatini tashkil etish, ixti-

soslashuvni hisobga olgan holda va tuzilgan kontraktatsiya shartnomalari asosida qishloq xo'jaligi ekinlarini joylashtirishni mustaqil ravishda amalga oshirish, mahsulotni qayta ishlovchi korxonalarini va o'z mahsulotlari iste'molchilarini mustaqil ravishda tanlash, xarid qilinadigan mahsulotga oldindan haq to'lanadigan fyuchers kontraktlarini tuzish, yetishtirgan mahsulotini, shu jumladan, bu mahsulotni iste'molchilarga realizatsiya qilish huquqini o'z xohishiga ko'ra tasarruf etish va yetishtirayotgan mahsulotiga narx belgilash huquqlariga ega. Shu bilan bir qatorda, fermer xo'jaligiga ajratilgan yer uchastkasidan qonunchilikda va ijaraga olish shartnomasida belgilangan shartlar asosida, ruxsat etilgan foydalanishning asosiy turiga muvofiq samarali va oqilona foydalanilishini ta'minlash, ekologik talablarga va atrof-muhitni muhofaza qilishning boshqa qoidalariga rioya etish, yer uchastkasining meliorativ holatini yaxshilash, uning unumdorligini saqlab qolish va oshirish tadbir-choralarini ko'rish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni belgilangan tartibda o'z vaqtida to'lash majburiyatlari yuklatilgan.

Fermer xo'jaligi o'z ustavida va yer uchastkasini ijaraga olish shartnomasida nazarda tutilgan ixtisoslashuvga muvofiq, faoliyati yo'nalishlarini, ishlab chiqarish tuzilmasi va hajmlarini mustaqil ravishda belgilaydi va u qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining har qanday turi bilan, shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotini qayta ishlash, saqlash va realizatsiya qilish, sanoat ishlab chiqarishi, ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullanishga haqli bo'lib, uning xo'jalik faoliyatiga davlat organlari hamda boshqa organlar va tashkilotlar, shuningdek, ularning mansabdor shaxslari aralashuviga yo'l qo'yilmaydi. Davlat organlari va boshqa tashkilotlarning g'ayriqonuniy qarorlari, ular mansabdor shaxslarining va fuqarolarning g'ayriqonuniy harakatlari natijasida fermer xo'jaligiga yetkazilgan zararlar, shu

jumladan, boy berilgan foyda qonunchilikda belgilangan tartibda qoplanishi belgilangan. Shu bilan birga, fermer xo'jaligi o'zining barcha majburiyatlari bo'yicha o'z mol-mulki bilan javob berishi nazarda tutilgan.

Ko'rinib turibdiki, fermer xo'jaliklari faoliyati me'yoriy-huquqiy nuqtayi nazardan tadbirkorlik faoliyati subyektlari tomonidan qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladigan, o'zi tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyd) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidan iborat. Institutsional nuqtayi nazardan esa, fermer xo'jaliklari ikki va undan ortiq fuqarolar o'rtasida qishloq xo'jaligi mahsulotlari yoki qishloq xo'jaligi xomashyosini yetishtirish, qayta ishlash, saqlash bo'yicha shartnomaviy munosabatlar bo'lib, bu shuni anglatadiki, fermer xo'jaliklari bir vaqtning o'zida ham qishloq xo'jaligi mahsulotlari qiymat zanjirining birlamchi bo'g'ini, ham qishloq xo'jalik sohasining mustaqil subyekti hisoblanadi.

Yevropa mamlakatlari va AQShda "fermerlik" tushunchasi boshqacha institutsional talqinga egaligini ko'rish mumkin. Odatda fermer xo'jaligi faoliyati dehqonchilik yoki chorvachilik bilan bog'liq kichik yoki o'rta oilaviy biznes bo'lib, u bir vaqtning o'zida ushbu oila va u yollagan ishchilar uchun daromad manbai, shuningdek ma'lum bir mahalliy hudud bilan cheklangan va o'z oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash usuli bo'lib xizmat qiladi. R. Vignola, S. Harvey va boshqa tadqiqotchilarning olimlarning ta'kidlashicha, kichik va o'rta fermer xo'jaliklari jahon fermer bozorining qariyb 85 foizini tashkil etadi va rivojlanayotgan mamlakatlarda barcha oziq-ovqat mahsulotlarining qariyb 80 foizini ishlab chiqaradi (Vignola et al., 2015). Qishloq xo'jaligi sohasida xo'jalik yuritishning yangi shakli sifatida mamlakatimizda XX asr oxirlarida vujudga kelgan fermer xo'jaliklari mustaqil xo'jalik yuritishning shaxsiy manfaatdorlik, tashabbuskorlik va mulkiy javobgarlik tamoyillariga tayangan holda, mulk shakllarining teng huquqlilik va sog'lom raqobat asosida

rivojlanishiga asoslanadi. Bu esa fermer xo'jaliklari o'zlari yetishtirgan mahsulotlariga egalik qilishiga, o'ziga tegishli mol-mulk, moliyaviy va moddiy resurslarni mustaqil tasarruf etishiga, ajratilgan yerga to'la egalik hissi bilan mustaqil xo'jalik yuritish bo'yicha bozor iqtisodiyoti tamoyillariga mos tushadi. Shuningdek, bizning fikrimizcha, bugun butun dunyoda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash eng dolzarb masalaga aylangan bir paytda qishloq xo'jaligi mahsulotlari asosiy ishlab chiqaruvchisi hisoblangan fermer xo'jaliklarini yanada rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Ta'kidlash kerakki, fermer xo'jaliklari faoliyati samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishga yangicha boshqaruv tamoyillari, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni joriy etish, tarkibiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish, investitsiyaviy jozibadorlikni yaxshilash, mahsulot yetishtirishning samarali usullaridan foydalanish, ayniqsa, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash zanjirini yaratish kabi masalalarni hal etishda ishlab chiqarishning zamonaviy usuli sifatida klaster modeli muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirda klaster modeli qator xorijiy davlatlar, xususan, Italiya, Germaniya, Avstriyada uzoq yillardan buyon turli ishlab chiqarish sohalarida qo'llanib, amaliyotda eng samarali usullardan biri sifatida o'zini oqlagan. Zamonaviy tadqiqotchilar ham klasterlarni davlat iqtisodiy siyosati doirasida maqsadli rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydilar (Krupsky, 2016). Shu sababli Yevropa Ittifoqida klasterlik siyosati a'zo davlatlar siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida tan olingan va uni rivojlantirish yuzasidan qator strategik dasturlar qabul qilingan. Jumladan, Yevropa Ittifoqi klaster siyosatining dastlabki huquqiy asosi hisoblangan Yevropa mintaqaviy xartiyasi 1965-yilda qabul qilingan. 1968-yilda Mintaqaviy siyosat bo'yicha Yevropa Komissiyasining Direktorati tuzilgan va uning bazasida 90-yillarda Yevropa klaster siyosatining birinchi umumiy nizomi qabul

qilingan bo'lib, unda klaster modeli ishlab chiqarishning qanday usuli yoki xo'jalik yuritishning qanday tashkiliy-huquqiy shakli ekanligi belgilab berilgan (Clusterland, 2019, November).

"Klaster" nazariyasi ko'p qirrali bo'lgani sababli unga nisbatan turli ilmiy yondashuvlar shakllangan. "Klaster" atamasi ingliz tilida "cluster" so'zidan olingan bo'lib, u "to'planish" yoki "guruh", ya'ni ma'lum xususiyatlarga ega hamda mustaqil birlik sifatida qarash mumkin bo'lgan bir xil tusdagi bir nechta elementlarning yagona maqsad yo'lida birlashuvi, to'planishi hamda guruhi ma'nolarini anglatadi (Wikipedia, n.d.). Amerikalik iqtisodchi olim Maykl Porter klasterni shunday ta'riflaydi: "Klaster – geografik nuqtayi nazardan bir joyda to'plangan o'zaro bog'liq kompaniyalar (ishlab chiqaruvchilar, xomashyo yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchilar) hamda ularning faoliyatiga aloqador tashkilotlar (ilmiy tadqiqot muassasalari, texnoparklar, tarmoq birlashmalari) guruhi bo'lib, o'zaro chambarchas bog'langan tarmoqlarning yagona texnologik zanjirini tashkil etuvchi integratsion tuzilmalardir, ular bir vaqtning o'zida ham o'zaro hamkorlikda faoliyat olib borishadi, ham ma'lum darajada raqobatchilar sanaladi" (Porter, 2006). N.A. Larionovaga ko'ra, tizimli yondashuv nuqtayi nazardan klaster muayyan maqsad yo'lida birga faoliyat olib boradigan, elementlari o'zaro bog'liqlik va o'zaro tobelikdan iborat yagona tashkiliy tuzilmaga birlashgan, o'zaro bog'liq bo'lgan turli tarmoqlar xo'jalik faoliyati subyektlarining uyushmasidir (Larionova, 2007). O. Oqyulov va S. Xolbayevlar: "Klasterlarning maqsad faoliyati muayyan mahsulotni ishlab chiqarish bilan bog'liq bir necha bosqichdan iborat murakkab jarayonlarni o'z ichiga olar ekan, ushbu bosqichlardagi faoliyat turlari bilan shug'ullanadigan tadbirkorlik subyektlari (ishtirokchilar) va boshqa tegishli tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtirib borish uchun, fikrimizcha, klasterlarning tashkiliy-huquqiy

shakli aksariyat hollarda birlashma, ya'ni mustaqil huquq subyektlari hisoblangan ishtirokchilarning uyushmasidan iborat yuridik shaxs maqomiga ega tashkilot bo'lishi kerak" (Oqyulov & Xolbayev, 2022), – deb tushuntirishadi. Klaster modeliga zamonaviy yondashuv sifatida fikr bildirgan Y. Samostrovkova: "Korxonalar va tadbirkorlarning o'z mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish va mintaqaning iqtisodiy o'sishini ta'minlash uchun ilmiy muassasalar va mahalliy hokimiyat organlari bilan tarmoqlararo hududiy birlashmasi "orqada qolayotgan" tarmoqlarni rag'batlantirish yo'li orqali maqsadli shakllantiriladi va bunda davlat "tashabbus ko'rsatuvchi" rolni bajaradi", – deya ta'kidlaydi (Samostrovkova, 2012).

Ushbu fikrlarga qo'shilgan holda shuni ta'kidlash kerakki, klaster faoliyati ishtirokchilarini muayyan maqsadlar sari bitta klasterga uyushtirish uchun ular faoliyatining o'zaro bog'liqligi yetarli bo'lmaydi, ya'ni ular mahsulot ishlab chiqarish, sotish, xizmat ko'rsatish, xomashyo yetkazib berish kabi masalalar yuzasidan biri-biriga tobe bo'lsada, asosan ularda o'zaro birlashishga intilish kuchli bo'lishi, ya'ni tenglik, erkinlik va ixtiyoriylik tamoyillari asosida huquqiy asoslar yaratilgan bo'lishi lozim. Ya'ni tadqiqotchi S.B. Xolbayev to'g'ri ta'kidlaganidek, klasterlarni rivojlantirish uchun qonuniy bazani mustahkamlash zarur (Xolbayev, 2020).

Yuqoridagilarga asoslanib, "klaster" deganda mulkchilik va xo'jalik yuritishning turli shakllariga asoslangan va urug'ni yerga qadashdan boshlab undan yuqori va qo'shimcha qiymatli mahsulot ishlab chiqarish usuli sifatida tayyor mahsulotlarni ichki bozorga va eksportga yo'naltirishgacha bo'lgan ishlarni birlashtiruvchi tizim tushuniladi. Hozirda ushbu tizim dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlarida yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishishga xizmat qilmoqda. Bu shuni ko'rsatadiki, kooperatsiya va klaster tizimi asosida mahsulot yetishtirish, uni qayta ishlash, saqlash va ichki hamda tashqi

bozorlarga sotish tizimi ko'pchilik mamlakatlarda yaxshi yo'lga qo'yilgan. Shunday ekan, mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti tamoyillariga asoslangan klaster tizimini yaratish qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Biroq hozirgi kunga qadar klasterlarning huquqiy maqomi belgilanmagan, ularning davlat organlari, fermer xo'jaliklari va boshqa subyektlar bilan o'zaro munosabatlari yetarli darajada huquqiy tartibga solinmagan, shuningdek, klasterlar faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga nisbatan yagona yondashuvlar shakllanmagan. Albatta, bu kabi muammolar mamlakatimizda bozor munosabatlarini jadal rivojlantirish va halol raqobat uchun shartsharoitlar yaratishga to'sqinlik qilgani holda, klasterlar tizimida faoliyat ko'rsatuvchi subyektlar, xususan, fermer xo'jaliklarining huquq va qonuniy manfaatlari buzilishiga va buning oqibatida ularga moddiy-ma'naviy zarar yetkazilishiga olib keladi.

Xulosa

Qishloq xo'jaligi sohasida mustaqil subyekt sifatida klasterlar faoliyat ko'rsatishiga qaramasdan, ularning faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish tartib-taomillari mavjud emasligi, huquqiy maqomi belgilanmaganligi, xususan, klasterlar va fermer xo'jaliklari o'rtasida yuzaga keladigan mulkiy munosabatlarni amalga oshirishda fuqarolik huquqining yuridik tenglik, mulk daxlsizligi, shartnoma erkinligi va huquqni suiiste'mol qilishni taqiqlash kabi tamoyillari qo'pol ravishda buzilayotganiga asoslanib, quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

birinchidan, klaster bir necha mustaqil yuridik shaxslar o'rtasida erkinlik va tenglik asosida tuziladigan, bir-biri bilan ishlab chiqarish zanjiri orqali o'zaro bog'langan va bir-birini bosqichma-bosqich to'ldirib boradigan, shuningdek, muayyan soha yoki yo'nalishda birgalikda faoliyat yurituvchi yuridik shaxslarning ixtiyoriy birlashmasi deb belgilanishi;

ikkinchidan, "Klasterlar va klaster faoliyati to'g'risida"gi qonun qabul qilinishi va ushbu

qonunda klaster tushunchasi, klasterlar faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish tartib-taomillari, uning huquqiy maqomi, huquq va majburiyatlari, mol-mulki, javobgarligi, klaster boshqaruvi organlari va ularni tashkil etish tartibi, klaster ta'rischilari tarkibiga qabul qilish va undan chiqarish, shuningdek, klaster faoliyatini qayta tashkil etish va tugatishga oid huquqiy normalar belgilanishi;

uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining "Yuridik shaxslar" deb nomlangan 4-bobiga tijoratchi tashkilotning alohida tashkiliy-huquqiy shakli sifatida "klaster"ga oid huquqiy norma kiritilishi;

to'rtinchidan, klasterlar va fermer xo'jaliklari faoliyati ustidan davlat nazorati "minimal aralashuv – maksimal qo'llab-quvvatlash" tamoyili asosida amalga oshirilishi va "davlatning haddan tashqari aralashuvi" cheklanishi;

beshinchidan, fermer xo'jaliklari va davlat o'rtasida tuzilgan yerdan foydalanishga oid ijara shartnomalarining muddatidan oldin bekor qilinishi taqiqlanishi;

oltinchidan, klasterlar va fermer xo'jaliklarining shartnomaviy-huquqiy bazasi, shuningdek, moliyaviy xatarlarni sug'urtalash mexanizmlari takomillashtirilishi lozim.

REFERENCES

1. Bayer. (n.d.). *Pozabotimsya o budushchem sel'skogo khozyaystva* [Let us take care of the future of agriculture]. <https://www.bayer.ru/ru/sustainability/nutrition>
2. Clusterland. (2019, November 13). *Klasternaya politika Evropy: Vchera i segodnya* [Cluster policy of Europe: Yesterday and today]. <https://clusterland.by/2019/11/13/klasternaya-politica-evropy>
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO]. (2019). *Global forum of the UN decade of family farming 2019–2028 begins*. <https://www.fao.org/newsroom/detail/global-forum-of-the-un-decade-of-family-farming-2019-2028-begins/ru>
4. Gazeta.uz. (2025, July 8). *O'zbekiston BMTning oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) Kengashiga saylandi* [Uzbekistan elected to the Council of the UN Food and Agriculture Organization (FAO)]. <https://www.gazeta.uz/uz/2025/07/08/fao/>
5. Jumayev, N. X. (2023). *Oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanish sifati* [Food security and quality of nutrition]. <https://parliament.gov.uz/oz/articles/1681>
6. Krupsky, D. M. (2016). *Klastery, klasternoe razvitie, klasternaya politika v Respublike Belarus: Evolyutsiya vzglyadov, realnaya praktika, tendentsii i perspektivy* [Clusters, cluster development and cluster policy in the Republic of Belarus: Evolution of views, real practice, trends and prospects]. *Ekonomika i banki [Economy and banks]*, 2, 87–96.
7. Larionova, N. A. (2007). *Klasternyy podkhod v upravlenii konkurentosposobnostyu regiona* [Cluster approach in managing regional competitiveness]. *Ekonomicheskiy vestnik RGU [Economic Bulletin of RSU]*, 1, 182.
8. Oqyulov, O., & Xolbayev, S. B. (2022). *Xo'jalik subyektlarining yangi tashkiliy-huquqiy shakli sifatida klasterlar: voqelik va istiqbollar* [Clusters as a new organizational and legal form of economic entities: Reality and prospects]. Tashkent: TSUL Publ.
9. Republic of Uzbekistan. (2004). *Fermer xo'jaligi to'g'risidagi qonun* [Law of the Republic of Uzbekistan "On farming enterprises"]. <https://lex.uz/acts/275195>
10. President of the Republic of Uzbekistan. (2023, December 12). *Qishloq xo'jaligida erkin bozor munosabatlarini yanada rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida* (PF-205-son

Farmoni) [On additional measures to further develop free market relations in agriculture (Presidential Decree No. PF-205)]. <https://lex.uz/uz/docs/6692968>

11. Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan. (2023). *O'zbekiston qishloq xo'jaligining yillik hisoboti: Erishilgan natijalar, tahlillar va tendensiyalar* [Annual report of agriculture of Uzbekistan: Achieved results, analyses and trends]. <https://www.agro.uz/wp-content/uploads/2024/03/agriculture-annual-report-2023>

12. Porter, M. E. (2006). *Konkurentsia* [Competition]. Moscow: Williams.

13. Samostrokova, E. S. (2012). *Klassifikatsiya klasterov predpriyatiy* [Classification of enterprise clusters]. *Molodoy uchenyy* [Young Scientist], 1, 141.

14. Vignola, R., Harvey, C. A., Bautista-Solis, P., Avelino, J., Rapidel, B., Donatti, C., & Martinez, R. (2015). Ecosystem-based adaptation for smallholder farmers: Definitions, opportunities and constraints. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 211, 126–132.

15. Wikipedia. (n.d.). *Klaster* [Cluster]. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Кластер>

16. Xolbayev, S. B. (2020). *Klasterlik faoliyatiga oid milliy qonunchilikning ahamiyati va uni rivojlantirish zaruriyati* [The importance of national legislation on cluster activity and the need for its development]. Tashkent: TSUL Publ.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-YIL 1-SON

VOLUME 6 / ISSUE 1 / 2026

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.6.1.